

20.5.2026

EOAK/6735/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

ALAIKÄISTEN AVOLAITOSKELPOISTEN VANKIEN SJOITTAMINEN

Tiivistelmä

AOA tutki omana aloitteena, miten Rikosseuraamuslaitoksessa on järjestetty alaikäisten vankien sijoittaminen suljettua vankilaa avoimpiin olosuhteisiin.

AOA totesi, ettei vankia tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Tätä tulee soveltaa kaikkiin vankeusrangaistusta suorittaviin, myös alaikäisiin. Lainsäädännön mahdollistamia suljettua vankilaa avoimpia vaihtoehtoja ovat avolaitokseen sijoittaminen tai vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin mukainen sijoitus ulkopuoliseen laitokseen, alaikäisen osalta käytännössä lastensuojelulaitokseen.

Alaikäisten avolaitokseen sijoittamisen osalta ongelmana on, että alaikäisille tulisi olla omat majoitustilat, erillään täysi-ikäisistä, ja että alaikäinen on muutoinkin pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Avolaitoksissa on tällä hetkellä vaikea toteuttaa alaikäisten lainmukaista kohtelua. OM ei asiaan antamassaan lausunnossa pitänyt perusteltuna ryhtyä toimenpiteisiin alaikäisten avolaitossijoitusmahdollisuuden järjestelyjen suhteen. Ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen osalta oli vireillä lainsäädännön selventäminen.

AOA totesi, että lastensuojelulaitokseen sijoittaminen edellyttää paitsi Rikosseuraamuslaitoksen päätöstä, myös lastensuojeluviranomaisten lastensuojelulainsäädännön perusteella tekemää päätöstä ja sitä, että on osoitettavissa soveltuva lastensuojelulaitos. Näin vaikutti olevan myös mahdollisen lain muutoksen jälkeen. AOA:n mukaan ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen, joka on riippuvainen myös toisen viranomaisen ratkaisuista, ei voi olla ainoa mahdollisuus sijoittaa alaikäinen suljettua vankilaa avoimpiin olosuhteisiin. Jos näin olisi, alaikäiset vangit asetettaisiin perusteetta huonompaan asemaan kuin täysi-ikäiset vangit, joilla on mahdollisuus sijoittua avolaitokseen.

AOA katsoi, että jos oikeusministeriö ei pidä alaikäisten avolaitossijoituksen järjestämistä mahdollisena, sen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulee etsiä jokin muu ratkaisu, joka takaa alaikäisille vastaavalla tavalla avoimpiin olosuhteisiin siirtymisen, kuin avolaitossijoituksen mahdollisuus takaa täysi-ikäisille vangeille.

1 OMA ALOITE

Edeltäjäni apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen otti eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestaan tutkittavaksi, miten järjestetään alaikäisten vankien sijoittaminen avoimempiin olosuhteisiin silloin, kun vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus eivät edellytä sijoittamista suljettuun vankilaan.

Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan laillisuusvalvonta, ja samalla tämän oman aloitteen käsittely, on sittemmin siirtynyt minulle.

2 SELVITYS

2.1 Oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolle 24.2.2023 lähetetty selvitys- ja lausuntopyyntö

Oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosastolle lähetettiin oman aloitteen johdosta helmikuussa 2023 selvitys- ja lausuntopyyntö.

Selvitys- ja lausuntopyyntönsä aluksi apulaisoikeusasiamies Pölönen totesi, että tilanteeseen tulee löytää toimivia ja lapsen edun huomioivia ratkaisuja, vaikka kyse onkin hyvin pienestä vankiryhmästä. Muutoin hänen selvitys- ja lausuntopyyntönsä oli sisällöltään seuraava.

Asian taustaa

Annoin 23.3.2022 päätöksen omaan aloitteeseen, joka käsitteli alaikäisten vankien ja tutkintavankien lain ja kansainvälisten suositusten mukaisen kohtelun ja oikeuksien toteutumista ([EOAK/4760/2020](#)). Kyse oli erityisesti siitä, että alle 18-vuotiaat tulisi pitää erillään aikuisista. Tästä voidaan joiltakin osin poiketa eräissä tapauksissa, joissa se on lapsen edun mukaista.

Totesin päätöksessäni, että monet viranomaistoimet tilanteen korjaamiseksi olivat sittemmin käynnistyneet. Rikosseuraamuslaitos oli muun muassa päättänyt perustaa alaikäisille vangeille ja tutkintavangeille omia osastoja eräisiin suljettuihin vankiloihin. En katsonut toimenpiteisiini olevan aihetta ainakaan tuossa vaiheessa. Näin kuitenkin **avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien** osalta ongelman, johon pyysin oikeusministeriötä ja Rikosseuraamuslaitosta ilmoittamaan näkemyksensä ja mahdolliset toimenpiteensä.

Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen toimenpideilmoitukset

Oikeusministeriö toimitti pyydetyt ilmoituksen 18.1.2023 (VN17851/2020). Toimenpideilmoituksessaan ministeriö tuo esiin avolaitosten asuintilojen avoimuuteen ja yhtenäisyyteen sekä valvonnan vähäisyyteen ja alaikäisten tarvitseman tuen puutteeseen liittyviä ongelmia ja pitää näitä esteenä alaikäisten avolaitokseen sijoittamiselle seuraavasti.

Alaikäiset vangit tarvitsevat suljetuissakin vankiloissa paljon tukea ja valvontaa. Avovankilan luonteeseen kuuluu puolestaan suljettua vankilaa suurempi avoimuus ja vähäisempi valvonta. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan avovankilan olot ja henkilöstöresursointi eivät – edes parhaassa tapauksessa – tarjoa alaikäisten tarpeita vastaavia puitteita, esimerkiksi alaikäisten tarpeisiin erikoistuneen tuen osaamista, psykologipalveluita ja riittävää valvontaa, mukaan lukien karkaamisten estämiseksi. Oikeusministeriö toteaa edelleen, että jos alaikäisiä vankeja sijoitettaisiin avovankiloihin, joissa on aikuisia vankeja, ei alaikäisten vankien yhteyksiä aikuisiin vankeihin esimerkiksi yhteisten toimintojen aikana voitaisi valvoa riittävästi.

Oikeusministeriö viittaa vankeuslain ja tutkintavankeuslain säädösmuutoksia valmisteleavan työryhmän (OM039:00/2021, 8.9.2021) kokouksessa 8.6.2022 keskusteltuun seuraavasti.

Työryhmä piti yleisesti alaikäisen vangin sijoittamista mahdollisimman avoimeen laitokseen lapsen edun mukaisena. Työryhmä totesi kuitenkin, että alaikäiset vangit tarvitsevat jo suljetuissa vankiloissa erittäin paljon valvontaa ja tukea, jollaista avovankilassa ei ole. Tämä koskee niin alaikäisiä vankeja kuin alaikäisiä tutkintavankeja. Lisäksi työryhmä totesi, että jos alaikäinen vanki arvioitaisiin avovankilakelpoiseksi, olisi hän myös vankeuslain 9 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan sijoitettavissa vankilan ulkopuoliseen laitokseen, toisin sanoen lastensuojelulain mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

Rikosseuraamuslaitos toimitti 13.2.2023 pyydetyn ilmoituksen, jossa se totesi avolaitossijoittelun osalta seuraavaa.

Alaikäisten vankeusvankien aikuisista erillään pitämisen turvaaminen avolaitosolosuhteissa on haasteellista. Yksittäisiä avolaitossijoituksia on tehty, kun alaikäisille on varmistettu riittävä tuki, toiminnot ja turvallisuus. Ehdottomasta vankeudesta avolaitoksen kautta alaikäisenä vapautuneita on ollut vuosien 2017–2021 välisenä aikana yhteensä neljä.

Alaikäisille vangeille ei ole omia avolaitoksia. Avolaitossijoituksen mahdollisuutta on tarkasteltu yksilöllisesti vangin tilanne, avolaitosolosuhteet ja erillään pitäminen huomioiden. Nuoren täyttäessä 18 vuotta vankeusaikana on sijoituksiin liittyvien jatkumojen suunnittelu helpompaa, ja yhtenä mahdollisuutena on avolaitossijoitus erityisesti nuorille vangeille tarkoitetuille osastoille. Nuorten osastojen aukeaminen Jyväskylän ja Keravan vankilaan vuoden 2023 alusta tuo tähän suunnitteluun ja vaiheittaiseen vapautumiseen osaltaan lisämahdollisuuksia.

Koska avolaitossijoitus on ongelmallinen (eduskunnan apulaisoikeusasiamiehenkin mainitsemista syistä), voisi ulkopuolinen sijoitus joissain yksittäisissä tilanteissa tulla kyseeseen avolaitoskelpoisen alaikäisen kohdalla. Ulkopuoliseen sijoitukseen liittyen on käyty viime vuonna keskusteluja sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön, Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken. Rikosseuraamuslaitoksen näkemys on ollut, että alaikäinen vanki voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen. **Keskusteluissa on kuitenkin esitetty näkemys, että alaikäisen vangin vankeuslain 8 luvun 9 §:n mukainen sijoitus lastensuojelulaitokseen ei ole mahdollinen Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaisen virkamiehen päätöksellä ja sijoitussopimuksen tekemisellä**, koska lastensuojelulaitokseen sijoittamisen tulee perustua aina lastensuojelulakiin. Lisäksi on tuotu esille, että Rikosseuraamuslaitos ei voi valvoa lastensuojelulaitokseen sijoitettua vankia eikä päättää häneen liittyvistä asioista sijoituksen aikana. Sijoitusten tekeminen edellyttäisi muutoksia lastensuojelulakiin ja mahdollisesti myös vankeuslakiin. Rikosseuraamuslaitos ei tällä hetkellä sijoita alaikäisiä vankeja lastensuojelulaitokseen.

- - -

Alaikäisten erillään pitämisen turvaaminen avolaitosolosuhteissa rajoittaa alaikäisten sijoittamista avolaitoksiin. Rikosseuraamuslaitos pitää alaikäisten vankien kohdalla ulkopuolista sijoitusta yhtenä vaihtoehtoisena sijoitusmahdollisuutena mietittäessä asteittaista vapautumista; lapsen etu, yksilölliset tarpeet ja riskit huomioiden. Onkin tärkeää, että toimivaltaan liittyvät kysymykset saadaan ratkaistua, jotta sijoituksia voidaan jatkossakin tehdä.

Selvitys- ja lausuntopyyntö

Toimenpidepyyntöni tarkoitus oli, että toimivaltaiset viranomaiset ryhtyisivät etsimään ratkaisuja siihen, kuinka ne alaikäiset vangit, jotka olisivat niin sanotusti avolaitoskelpoisia, voitaisiin sijoittaa suljettua vankilaa avoimpiin olosuhteisiin, kuten laki edellyttää.

Tarkoitukseni ei nytkään ole ottaa kantaa siihen, mitä ratkaisujen tulisi olla. Se ei kuulu ylimmän laillisuusvalvojan tehtäviin ja toimivaltaan. Esitän vain tilanteesta eräitä näkökohtia, joilla voi olla merkitystä toimivaltaisten viranomaisten ryhtyessä ratkaisemaan ongelmaa.

Selvyyden vuoksi totean, että tässä omassa aloitteessani ei ole kyse tutkintavangeista, kuten ei ollut alkuperäisessä avolaitossijoituksen ongelmien ratkaisemista koskevassa toimenpidepyynnössäniäkään.

Olen laajasti selostanut alaikäisiä vankeja koskevia säännöksiä ja suosituksia jo oikeusministeriölle 3.8.2020 lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyynnössä sekä antamassani päätöksessä 23.3.2022. Mainitsen tässä pyynnössäni vain eräitä säännöksiä ja muutoin viittaan asian [EOAK/4760/2020](#) selvitys- ja lausuntopyynnössä sekä päätöksessä säännöksistä ja suosituksista esittämäni.

Vankeuslain 4 luvun 8 §:ssä säädetään vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteista.

8 § Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet

”Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Lisäksi on otettava huomioon, mitä 9 §:ssä säädetään.

Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.”

Periaate, jonka mukaan vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät, koskee kaikkia vankeja. Myös alaikäisten vankien joukossa voi olla ja, kuten Rikosseuraamuslaitos ilmoitti, on ollut vankeja, joiden osalta suljettua vankilaa avoimemmat olosuhteet voisivat vankilan järjestyksen ja turvallisuuden sekä vankilassa pitämisen varmuuden näkökulmasta olla mahdolliset.

Lisäksi vankeuden täytäntöönpanon johtavana tavoitteena ja periaatteena on kaikkien vankien, myös alaikäisten, eteneminen täytäntöönpanon kuluessa kohti vapaampia olosuhteita.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla kuuluu seuraavasti:

”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.”

Kansainvälisten valvontaelinten mukaan alaikäisten vankien ympäristön on suositeltua olla mahdollisimman vähän vankilaa muistuttava.¹

¹ Näin muun muassa CPT Viron vierailullaan vuonna 2017: As indicated above, all juvenile prisoners are held in the unit for young offenders at Viru Prison. The CPT has long advocated that all detained juveniles who are suspected or convicted of a criminal offence should be held in detention centres specifically designed for persons of this age, offering a non-prison-like environment. (CPT/Inf (2019) 31)

Suljetut vankilat ja avolaitokset poikkeavat olosuhteiltaan ja ympäristöltään toisistaan merkittävästi. Suljetussa vankilassa vanki ei yleensä voi liikkua vapaasti, vaan on aina suljettuna johonkin tilaan, kuten selliinsä, asuinosaan tai toiminta- tai harrastustiloihin. Mahdollisuus olla ulkoilmassa on useimmiten vain tunti päivässä. Ulkoilupihat voivat olla hyvin karuja, betonisia ja näkymiltään suljettuja. Avolaitoksessa vangit voivat oleskella laitoksen alueella päiväsaikaan. Monet avolaitokset ovat luonnon ympäröimiä ja piha-alueet ovat laajoja ja avoimia. Asuin- ja oleskelutilat avolaitoksessa muistuttavat yleensä esimerkiksi asuntola-asumista tai soluasuntoja, toisin kuin karummat ja laitospaisemat suljettujen vankiloiden sellit ja asuinosaan yhteistilat.

Ymmärtääkseni sekä oikeusministeriö että Rikosseuraamuslaitos ovat kanssani samaa mieltä siitä, että **lapsen edun näkökulmasta alaikäinen vanki tulee sijoittaa mahdollisimman avoimeen ympäristöön.**

Ymmärrän oikeusministeriön toimenpideilmoituksen kuitenkin siten, että se ei pitänyt tarpeellisena ryhtyä mihinkään toimiin ratkaistakseen ne ongelmat, joita tällä hetkellä liittyy siihen, että alaikäiset vangit, joiden osalta vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus eivät edellytä suljettuun vankilaan sijoittamista, voitaisiin sijoittaa avoimempiin olosuhteisiin.

Alaikäisiä vankeusvankeja on erittäin vähän. Tämä tulee esiin myös Rikosseuraamuslaitoksen toimenpideilmoituksesta seuraavasti. Sen mukaan 20.1.2023 vankiloissa oli kaksitoista alaikäistä, joista vain kaksi oli vankeusvankeja. Vuonna 2021 alaikäisenä tuomiota alkoi suorittaa kahdeksan henkilöä. Ehdottomasta vankeudesta avolaitoksen kautta alaikäisenä vapautuneita oli vuosien 2017–2021 välisenä aikana yhteensä neljä.

Vähäisestä alaikäisten vankien määrästä oletettavasti vielä pienempi määrä on vankeja, jotka eivät ole karkaamisalttiita ja jotka kykenisivät muutoinkin sitoutumaan avolaitoksen sääntöihin siten, että heidän sijoittamisensa suljettuun vankilaan ei ole perusteltua. Tällaisia alaikäisiä vankeja voi kuitenkin olla. Rikosseuraamuslaitos ilmoittikin, että avolaitoksista on vapautunut alaikäisiä. Mahdollisesti vapautuneita suurempi määrä on aloittanut avolaitoksessa alaikäisenä ja vapautunut sieltä täysi-ikäistymisensä jälkeen.

Täysi-ikäisten vankien osalta lienee itsestään selvää, että heidät pyritään vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden edellyttämin tavoin sijoittamaan niin avoimiin olosuhteisiin kuin turvallisuuskysymykset antavat myöten. Näin ei voida olla menettelemättä myös alaikäisten osalta. Heillekin tulee järjestää mahdollisuus edellytysten täytyessä suorittaa vankeusrangaistustaan suljettua vankilaa avoimemmissa olosuhteissa.

Oikeusministeriön mainitsema avolaitosjärjestelmän luonne – eli avoimet olosuhteet ja vähäinen valvonta – ovat nykyisellään avolaitoksissa ongelma alaikäisten suojelemisen, tukemisen ja täysi-ikäisistä erillään pitämisen kannalta. Totesin tämän myös päätöksessäni 23.3.2022. Valtion velvollisuus on etsiä ratkaisu tilanteeseen.

En esimerkiksi näe, miksi alaikäiselle ei voitaisi tarjota myös avolaitoksessa tukea ja lisätä valvontaa. Kyse on nimenomaan siitä, että tarvittavat tukitoimet ja valvonta järjestetään, jos niitä ei tällä hetkellä riittävässä määrin ole. Myös asuintilojen erilaisilla teknisillä valvonta- ja lukitusratkaisuilla voitaneen vaikuttaa alaikäisen mahdollisuuteen saada täysi-ikäisistä erilliset vain hänelle tarkoitetut tilat. Kyse on henkilöstövoimavaroista ja tilojen soveltuvuudesta, jotka eivät ole hyväksyttävä peruste lain velvoitteiden sivuuttamiselle.

Ratkaisuja etsittäessä on nähdäkseni otettava huomioon myös, että kaikki alle 18-vuotiaat ovat oppivelvollisia. Heidän opiskelunsa tulisi mahdollistaa myös vankeusaikana. Suljetussa vankilassa opiskelu on usein selliopiskelua. Suljetusta vankilasta ei yleensä ole mahdollista ainakaan poistua opiskelemaan laitoksen ulkopuolelle, toisin kuin avolaitoksesta.

Oikeusministeriö ei ymmärtääkseni nähnyt alaikäisten avolaitossijoitusta mahdollisena, mutta se viittasi siihen, että avolaitoskelpoisen alaikäisen vangin osalta voitaisiin tehdä vankeuslain 9 luvun 8 §:n 2 momentin mukainen sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen eli lastensuojelulain mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

Rikosseuraamuslaitos puolestaan totesi, että ulkopuolinen sijoitus voisi joissain yksittäisissä tilanteissa tulla kyseeseen avolaitoskelpoisen alaikäisen kohdalla. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan ulkopuoliseen sijoitukseen liittyen on käyty viime vuonna keskusteluja sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön, Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken. Rikosseuraamuslaitos ei tällä hetkellä lainkaan sijoita alaikäisiä vankeja lastensuojelulaitokseen. Peruste tälle näyttää olevan ainakin asian oikeudellinen epäselvyys.

Vankeuslain 9 luvun 8 §:n 2 momentin sääntely ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisesta on siis osoittautunut epäselväksi lastensuojelulaitosten osalta. Tilanne oli päätöstä 23.3.2022 tehdessäni seuraava.

Oikeusministeriöstä 11.3.2022 saadun tiedon mukaan alaikäisten sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen, käytännössä lastensuojelulaitokseen, on 28.2.2022 ollut esillä keskustelussa, johon osallistuivat edustajat oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä, Kuntaliitosta sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta. Sijoittamiseen liittyvät ongelmat ja asiassa mahdollisesti tarvittavat toimenpiteet ovat siten toimivaltaisten viranomaisten selvittettävänä. Minulla ei tältä osin ole aihetta toimenpiteisiin.

Totesin päätöksessäni myös, että niissä tilanteissa, joissa lainsäädännössä asetetut sijoittamisen edellytykset vaikuttaisivat täyttyvän, on syytä ryhtyä toimiin alaikäisen sijoittamiseksi ulkopuoliseen laitokseen. Tämä edellytti mielestäni luonnollisesti sitä, että sijoitus on myös ulkopuolisen laitoksen näkökulmasta mahdollinen eli sijoitusperusteen olemassaolon, toimivaltuuksien riittävyyden ja turvallisuuden kannalta.

Vaikuttaa siltä, että asia ei ole vuodessa selkiytynyt lainkaan, toisin kuin oletin. Lastensuojelulaitokseen sijoittaminen on nähdäkseni edelleen yksi vaihtoehto, jota voidaan harkita, kun ratkaistaan ongelmaa alaikäisten vankien sijoittamisesta suljettua vankilaa avoimempiin olosuhteisiin. En ole vakuuttunut, olisiko se aina soveltuva ratkaisu ja voisiko se olla ainoa ratkaisu.

Myös oikeusministeriön toimenpideilmoituksen liitteenä olleesta vankeuslain uudistamistyöryhmän pöytäkirjasta 8.6.2022 (10. kokous) käy ilmi, että työryhmä on havainnut lastensuojelulaitoksiin liittyviä käytännön ongelmia. Työryhmä pohti muun muassa seuraavaa.

”Lastensuojelulaitoksissa on kuitenkin vankilaa vähäisempi valvonta, joka ei tuo turvaa, eikä lastensuojelulaitoksiin välttämättä ole tarkoituksenmukaista sijoittaa vakavia rikoksia tehneitä alaikäisiä, jollaisia alaikäiset vangit poikkeuksetta ovat. Lastensuojelulaitokset ovat myös hyvin erilaisia ja vankeuteen tuomitut alaikäiset ovat moniongelmaisia. On siksi varmistettava, ettei alaikäisen vangin sijoittaminen ole [vastoin] muiden lastensuojelulaitoksen asiakkaiden etua.”

Joka tapauksessa, jos tätä mahdollisuutta halutaan käyttää, tulee siihen liittyvät oikeudelliset epäselvyydet ratkaista yhteistyössä oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön sekä muiden asiaan liittyvien tahojen kesken.

Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta myös ulkopuoliseen laitokseen vankeuslain perusteella sijoitettu on vanki. Rangaistuksen täytäntöönpano ei pääty, vaikka vanki sijoitettaisiin ulkopuoliseen laitokseen. Valvontavastuu ja vankia koskeva vankeuslain mukainen toimivalta säilyvät vankilalla. Toisaalta on esitetty, että lastensuojelulaitokseen ei voi sijoittaa ilman asianmukaista lastensuojelulakiin perustuvaa päätöstä.

Lastensuojeluviranomaisilla on muutoinkin itsenäinen lailla säädetty toimivalta lastensuojelulaitokseen sijoitettuun lapseen nähden. Tilanne on ongelmallinen. Toimivallat ovat päällekkäiset. Todennäköisesti tarvittaisiin lainsäädäntötoimia sen ratkaisemiseksi, miten eri viranomaisten toimivalta sovitetaan yhteen ja mikä olisi lastensuojelulaitokseen sijoitetun vangin oikeudellinen asema.

Rikosseuraamuslaitoksen toimenpideilmoituksen perusteella vaikuttaa siltä, että alaikäisten sijoitteluun ja toimintoihin liittyviä asioita on kehitetty monin tavoin aktiivisesti ja määrätietoisesti. Avolaitokseen sijoittaminen nähdään nykyisillä henkilöstö- ja tilaratkaisuilla kuitenkin, mielestäni perustellusti, ongelmalliseksi eikä ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminenkaan käytännössä ole tällä hetkellä mahdollista.

Vaikuttaa siltä, että tyydyttäviä ratkaisumalleja niiden alaikäisten vankien sijoittamiseen, joiden kohdalla suljetun vankilan kaltaiset olosuhteet eivät ole välttämättömät, ei ole vielä riittävästi olemassa. Toimintamallien ja riittävien voimavarojen tulisi olla valmiina, jotta avoimempiin olosuhteisiin siirtämiseen voidaan tarvittaessa yksittäisten alaikäisten vankien kohdalla ryhtyä heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan.

Apulaisoikeusasiamies Pölönen pyysi perustuslain 111 §:n 1 momenttiin viitaten oikeusministeriötä antamaan selvityksen siitä, kuinka edellä kuvailtu ongelma ratkaistaan ja mihin toimiin sen ratkaisemiseksi oli ryhdytty, sekä hankkimaan Rikosseuraamuslaitoksen selvityksen asiasta.

Apulaisoikeusasiamies Pölönen lähetti selvitys- ja lausuntopyyntönsä tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle sekä lapsiasiavaltuutetulle.

2.2 Oikeusministeriön lausunto 29.4.2024

Oikeusministeriö totesi lausunnossaan seuraavaa:

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ns. avolaitoskelpoisille alaikäisille tuomituille vangeille, toisin sanoen alaikäisille vangeille, joilla voidaan arvioida olevan edellytyksiä suorittaa vankeusrangaistusta suljettua vankilaa avoimemmissa oloissa, on olemassa kaksi vaihtoehtoa. Nämä ovat Rikosseuraamuslaitoksen avolaitokseen (jatkossa avovankila) sijoittaminen ja lastensuojelulaitokseen sijoittaminen. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan vankeuslaki mahdollistaa molemmat vaihtoehdot. Avovankilasijoittamista ei ole rajattu aikuisiin vankeihin, ja yksittäisiä alaikäisiä vankeja on sijoitettu lastensuojelulaitoksiin ulkopuolisena sijoittamisena. Molempia vaihtoehtoja on myös käytetty, joskin vähäisissä määrin. Toisaalta alaikäisiä tuomittuja vankeja on ylipäättään vähän, 16.4.2024 vankitietotilaston mukaan seitsemän.

Oikeusministeriö ilmoitti näiden vaihtoehtojen arviointia varten pyytäneensä Rikosseuraamuslaitokselta selvitystä avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien sijoittamisesta avovankilaan sekä sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen.

Rikosseuraamuslaitoksen sekä sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksiä selostetaan jäljempänä. Oikeusministeriö päätyi lausunnossaan seuraavaan arviointiin ja päätelmiin.

Alaikäisen vangin sijoittaminen avovankilaan ei ole ristiriidassa vankeuslain kanssa. Myös Rikosseuraamuslaitos on aiemmin esittänyt toivomuksensa, että sitä voitaisiin soveltaa yksittäistapauksissa, jos se on alaikäisen edun mukaista. Alaikäisen vangin avovankilaan sijoittamista vastaan puhuvia seikkoja ovat kuitenkin käytännössä ainakin se, ettei alaikäisille vangeille ole olemassa soveltuvia avovankiloita ilman rakenteellisia korjauksia, alaikäisten vankien tarvitsemaa tukea ja toimintaa ja heidän tarpeisiinsa vastaavaa ammattitaitoista henkilökuntaa ei ole valmiina, ja että alaikäisen vangin koulutusta, käytännössä perusopetusta, ei järjestetä avovankiloissa, vaan opetus olisi tarpeen tullen järjestettävä vankilan ulkopuolisen opintoluvan avulla. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan nämä Rikosseuraamuslaitoksen vastaukset merkitsevät, ettei alaikäisille vangeille keskeisiä rakenteita, tukea antavaa henkilöstöä sekä koulutusmahdollisuuksia ole valmiiksi avovankiloissa. Tästä seuraa, että riittävän monen avovankilan varustaminen alaikäisille sopiviksi edellyttäisi merkittävää työtä, logistiikkaa ja resursseja.

Oikeusministeriön Rikosseuraamuslaitokselta saamien tietojen mukaan edes kaikkia alaikäisiä poikia ei aina voitaisi sijoittaa samaan avovankilaan, vaikka he sinänsä olisivatkin avolaitoskelpoisia, sillä he voivat kuulua eri jengeihin tai heidän välinsä muutoin ovat sellaiset, että heidät on pidettävä erillään toisistaan. Tällaisia tilanteita on ollut käsillä suljettujen vankiloiden alaikäisten vankien osastoilla. Näin ollen alaikäisille vangeille sopeutettuja avovankiloita pitäisi olla useampikin, vaikka alaikäisten avolaitoskelpoisten vankien määrä olisi erittäin pieni ja ajoittain olematon. Tällaisiin rakenteisiin panostaminen ei oikeusministeriön näkemyksen mukaan ole realistista eikä tarkoituksenmukaista.

Avolaitoskelpoinen alaikäinen vanki on jo nykyään voitu sijoittaa lastensuojelulaitokseen vankilan ulkopuolisena sijoittamisena. Lastensuojelulaitokseen sijoittamisen puolesta puhuu ennen kaikkea se, että alaikäinen vanki asuisi tällöin nimenomaan toisten lasten eikä aikuisten vankien kanssa. Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden samoin kuin rikoslain ja vankeuslain säännösten täyttymisen lisäksi tällä voidaan arvioida olevan myönteinen vaikutus ainakin osaan sijoitetuista alaikäisistä vangeista. Vankien lastensuojelulaitoksiin sijoittamisaste on varsin alhainen, keskimäärin noin yksi vuodessa. Lastensuojelulaitoksia on jo olemassa, mikä vähentänee uusien laitosten rakentamistarvetta alaikäisten vankien sijoittamisen johdosta. Lastensuojelulaitoksissa on myös lasten, mukaan lukien alaikäisten avolaitoskelpoisten vankien, tukemista varten ammattitaitoista henkilöstöä. Ainakin koulukodeissa järjestetään myös koulutusta oppivelvollisuuden täyttämiseksi. Oikeusministeriö ei ota tässä kantaa siihen, minkälaisiin lastensuojelulaitoksiin alaikäiset avolaitoskelpoiset vangit sijoitettaisiin.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö ei lausunnossaan ole tarkastellut kattavasti kaikkia sellaisia lastensuojelulain ja vankeuslain säännöksiä, jotka tulee arvioida pohdittaessa alaikäisen vangin sijoittamista lastensuojelulaitoksiin. Analyysin ulkopuolelle jäivät esimerkiksi toimivaltakysymykset. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan tässä vaiheessa riittävää on kuitenkin se, että sosiaali- ja terveysministeriössä on halukkuutta uudistaa lastensuojelulakia siten, että avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien sijoittaminen lastensuojelulaitokseen saadaan yksiselitteisesti säänneltyä lastensuojelulainsäädännössä. Vankeuslakia muokattaisiin vastaavasti, jotta lastensuojelulain ja vankeuslain säännökset kattaisivat sijoittamisia koskevat tilanteet kokonaisuudessaan. Sosiaali- ja terveysministeriö on nimenomaisesti toivonut, että tarvittavat lainmuutokset tehtäisiin lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä. Oikeusministeriöllä ei ole tähän huomauttamista. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain uudistamista koskevaan työryhmän mietintöön, joka valmistui maaliskuussa 2024, sisältyy ulkopuolisen sijoittamista koskevassa säännöshdotuksessa nimenomainen säännös siitä, että alaikäinen vanki voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen.

Oikeusministeriö toteaa vielä, että lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista selvittää esimerkiksi alaikäisten vankien lastensuojelulaitokseen sijoittamiseen liittyviä menettelyjä kuten sijoittamismenettelyä siten, että alaikäinen vanki sijoitetaan vain, jos yhtäältä Rikosseuraamuslaitos ja toisaalta lastensuojeluviranomainen arvioi alaikäisen vangin avolaitoskelpoisuuden ja lapsen edun täyttyvän. Menettelystä säädettäisiin tarpeellisissa määrin niin lastensuojelulaissa kuin vankeuslaissakin.

Arvioinnin tuloksena oikeusministeriö päätyy toteamaan, että avolaitoskelpoisia alaikäisiä vankeja voidaan nykyisillä avovankilarakenteilla sijoittaa olevassa oleviin avovankiloihin vain vankeuslain 5 luvun 2 §:n poikkeussäännöksen nojalla, toisin sanoen silloin, kun alaikäisen vangin pitämisestä erillään aikuisista vangeista voidaan luopua, koska alaikäisen vangin etu ei muuta vaadi. Erillään pitämisestä luopuminen on kuitenkin aina poikkeus, ja sitä voi perustella vain lapsen edulla.

Oikeusministeriö katsoo, kuten sosiaali- ja terveysministeriökin, etteivät nykyiset säännökset estä avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien sijoittamista lastensuojelulaitokseen, ja pitää edellä esitetyn perusteella lastensuojelulaitokseen sijoittamista ensisijaisena vaihtoehtona avolaitoskelpoisten alaikäisten vankien sijoittamisessa vankilan muurien ulkopuolelle. Vankeuslain ja lastensuojelulain vireillä olevien uudistusten toteutuessa säännöksiä saadaan edelleen selkeytettyä, mikä edistää muun muassa käytännön sijoittamispäätöksiä tekevien henkilöiden työtä.

2.3 Rikosseuraamuslaitoksen selvitys 22.12.2023

Rikosseuraamuslaitos selvitti oikeusministeriön pyynnöstä, mitkä avovankilat soveltuisivat alaikäisille vangeille, miten alaikäiset voidaan pitää erillään aikuisista vangeista ja millaisia toimenpiteitä tämä edellyttäisi ja miten alaikäisille vangeille annettava tuki sekä koulutus ja osaavan henkilökunnan saatavuus turvataan. Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikkö selvitti asiaa laajasti Rikosseuraamuslaitoksen eri tahoja kuulemalla ja lausui selvityksessä seuraavaan.

Alaikäisille vangeille soveltuvat avolaitokset

Oikeusyksikkö viittaa asiassa saatuun vastaukseen ja toteaa, että poikien osalta sopivin sijoitus laitos olisi Jyväskylän vankila. Tätä puoltavat kaupungin keskeinen sijainti Suomessa, laitoksen avoimuus, kaupungin tarjoamat läheiset palvelut sekä vankilassa järjestettävä nuorille henkilöille soveltuva toiminta. Jyväskylän vankilassa on jo nyt nuorille 18–20-vuotiaille tarkoitettu osasto. Saatujen tietojen mukaan alaikäisten asumiseen ja toimintoihin liittyvät tarpeet eivät vaikuttaisi vaativan suuria resurssilisäyksiä tai investointeja.

Tyttöjen osalta sopivin sijoituslaitos olisi Vanajan vankila. Jotta alaikäiset voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, tulee erillään pitäminen toteuttaa erillisten asuinrakennusten ja toimintojen avulla. Toistaiseksi tiedossa eivät vielä ole rakenteelliset ja turvatekniset muutokset sekä niiden kustannukset.

Oikeusyksikkö toteaa, että omien avolaitosten rakentaminen mahdollisesti muutaman alaikäisen vangin vuoksi ei ole kannattavaa tai tarkoituksenmukaista. Sikäli voidaan pitää hyvänä, että valtakunnallisesti on löytynyt edellä mainitut kaksi avolaitosta, joihin alaikäiset voitaisiin sijoittaa. Sellaisenaan avolaitossijoitukset eivät kuitenkaan voi mahdollistua, vaan muutokset edellyttävät toimenpiteitä, joskaan tässä vaiheessa kustannuksia ei ole tarkemmin selvitetty.

Alaikäisten vankien erillään pitäminen aikuisista vangeista

Oikeusyksikkö toteaa, että avolaitosolosuhteiden ollessa Suomessa erittäin avoimia, alaikäisten erillään pitäminen on hyvin haastavaa. Käytännössä erillään pitäminen toteutuisi siten, että alaikäisille tarkoitettu alue rajattaisiin kokonaan erilliseksi aikuisten vankien tiloista ja alueista. Jyväskylän vankilassa on teoriassa mahdollisuus eriyttää pienosasto, johon olisi oma erillinen sisäänkäyntinsä. Tämä edellyttää kuitenkin rakenteellisia ratkaisuja, joita ei ole vielä tarkemmin selvitetty. Vanajan vankilassa alaikäisille tarvittaisiin erillinen rakennus henkilöhälytysjärjestelmineen ja myös riittävästi henkilöstöresursseja.

Oikeusyksikkö toteaa, että edellä todetuilla rakenteellisilla ratkaisuilla voitaisiin mahdollisesti toteuttaa alaikäisten avolaitossijoitus, mutta tosi asiassa on vaikea ennustaa etukäteen, onnistutaanko erillään pitämisessä vankeuslaissa säännellyn mukaisesti.

Alaikäisille vangeille suunnattu tuki ja osaava henkilökunta

Alaikäisille vangeille tarkoitettulla osastolla päivittäisten toimintojen toteuttamisesta tulisi vastaamaan pääasiallisesti yksikön vakituinen henkilöstö. Resurssisiirtoja voidaan tarvittaessa tehdä yksikön sisällä, mutta mahdollisesti myös työssäkäyntialueen sisällä, joka kylläkin vaatii erilaisia järjestelyjä. Alaikäisille vangeille tarjottavaa moniammatillista tukea voidaan pyrkiä tarjoamaan myös muista yksiköistä. Mikäli alaikäisten osasto koostuisi pääasiassa muista yksiköistä osastolle määräaikaaisesti tullessaan henkilöstöön, olisi tilanne haastava ja henkilöstön perehdyttämiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Oleellista on, että osaston henkilöstömäärä on riittävä vastaamaan osastolle sijoitetun lapsen tarvitsemaa tukea ja valvontaa ajankohdasta riippumatta.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen toteuttamaan rikosseuraamusalan tutkintoon on mahdollista sisällyttää nuorten rikoksista tuomittujen kohtaamiseen liittyvää opetusta ja jo olemassa olevaa koulutusta voidaan kehittää vastaamaan alaikäisten vankien avovankilaan sijoittamisen nostattamia tarpeita.

Oikeusyksikkö toteaa, että osaavan ja motivoituneen henkilökunnan läsnäolo vankilan arjessa on erittäin tärkeää kaikkien vankien kohdalla, mutta alaikäisten kohdalla se vielä erityisesti korostuu, jonka lisäksi tarvitaan nimenomaan alaikäisten kanssa työskentelemiseen kohdennettua koulutusta. Voidaan pitää hyvänä, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskus pystyy sitä tarvittaessa toteuttamaan ja on myös huomioitava, että osaamista on pidettävä yllä ja päivitettävä silloinkin, kun vankiloissa ei ole alaikäisiä vankeja. Edellä esitetyt toimenpiteet esimerkiksi henkilöstön siirtämisestä ja erityishenkilöstön käyttämisestä lienee mahdollista toteuttaa, kunhan asiaa voidaan suunnitella riittävästi etukäteen. Tosi asia kuitenkin on, että alaikäinen voi tulla vankilaan hyvin nopeallakin aikataululla, jolloin suunnitelmien tulisi jo olla valmiina. Tarjottavan tuen osalta kysymykseen voi tulla myös jokin Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolelta hankittava erityinen tuki, jonka mahdolliset kustannukset ilmenevät tapauskohtaisesti.

Koulutus

Oppivelvollisen perusopetuksen järjestämisestä vastaa vankilan sijaintikunnan opetustoimi, mutta yksittäisen vangin osalta opetusresurssia on vaikeaa saada vankilalle. Hyvissä ajoin ennen avolaitossijoitusta on varmistettava, että alaikäisen henkilön koulutuspolku voi varmasti jatkua välittömästi avolaitoksessa. Avolaitoksissa ei järjestetä perusopetusta lähiovetuksena. Vankeuslain edellytysten täytyessä vangille voidaan kuitenkin myöntää opintolupa vankilan ulkopuolelle.

Jyväskylän ja Vanajan vankiloissa tulisi mahdollistaa opintolupa vankilan ulkopuolelle, sillä niissä ei järjestetä tutkintoon valmentavaa koulutusta tai tutkintotavoitteista ammatillista koulutusta. Täysin itsenäinen etäopiskelu oppivelvollisten vankien kohdalla ei ole vaihtoehtona. Mikäli alaikäinen opiskelisi vankilassa täysi-ikäisten vankien kanssa samassa ryhmässä, tulisi valvonta- ja ohjausresurssien olla nykyistä paremmat. Alaikäisen edusta huolehtimista ei voi jättää yksittäisen opettajan vastuulle.

Oikeusyksikkö toteaa, että alaikäisen vangin vankilan ulkopuolista koulutusta voidaan normaalisuuspriaatteen näkökulmasta pitää hyvänä asiana. Valitettava tosiasia kuitenkin on, että alaikäisillä vangeilla voi olla monenlaisia haasteita arkielämässä esimerkiksi sosiaalisten taitojen, käyttäytymisen ja motivaation suhteen, eikä tavanomainen koulunkäynti välttämättä suju.

Lopuksi selvityksessä todettiin, että alaikäisten sijoittamisessa avolaitoksiin oli haasteena erityisesti aikuisista vangeista erillään pitäminen eikä sitä tämänhetkisessä tilanteessa voitu mahdollistaa, mutta selvityksessä kerrotuin toimenpitein asiaa voitaisiin edistää. Lisäksi selvityksessä pidettiin tärkeänä, että alaikäisten sijoittaminen lastensuojelulaitokseen vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 mukaisena ulkopuolisena laitossijoituksena olisi mahdollista, mihin oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välisissä neuvotteluissakin oli päädytty.

2.4 Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto 18.1.2024

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) antoi oikeusministeriön pyynnöstä lausunnon alaikäisten vankien sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen ja esitti lausunnossaan muun muassa seuraavaa.

Lastensuojelulaitokseen sijoittaminen edellyttää aina lastensuojelulain mukaista toimivaltaisen viranomaisen päätöstä ja prosessia, kuten muun muassa lastensuojelutarpeen arviointi, sijoituspäätös, sijaishuoltopaikan valinta, sijoituksen toteuttaminen ja seuranta sekä sijoituksen päättäminen. Keskeisenä periaatteena on lapsikohtaisuus: toimenpiteet, ratkaisut ja päätökset tulee aina arvioida ja perustella yksilöllisesti ja tilannekohtaiset tekijät huomioon ottaen. STM viittasi lastensuojelulain 4 §:ään asioista, jotka tulee arvioida ja huomioida.

STM:n mukaan oikeudellisia esteitä ei periaatteessa ole sijoittaa avolaitoskelpoista vankeusvankia lastensuojelulaitokseen silloin, kun lastensuojelulain edellytykset sijaishuoltoon sijoittamiselle täyttyvät, sijoituksen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista, lapselle löytyy sopiva sijaishuoltopaikka ja sijoitus toteutetaan lastensuojelulainsäädännön mukaisesti sekä huolehditaan siitä, että eri viranomaisten toimivallat ovat selkeät.

STM totesi, että sijaishuoltopaikkaa valittaessa ja sijaishuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä huomiota lastensuojelulain 50–52 a §:ssä säädettyyn sekä muun muassa siihen, ettei sijoitus voi vaarantaa muiden laitoksessa asuvien lasten turvallisuutta. Lisäksi STM kiinnitti huomiota siihen, että lastensuojelulaitoksen henkilökunta voi kohdistaa lapseen vain lastensuojelulaissa säädettyjä toimenpiteitä, lastensuojelulaki ei mahdollista erillään pitämistä muutoin kuin 11 luvun mukaisesti, lastensuojelulaitokset ovat avoimia laitoksia, jolloin haasteet ovat avoimuuden ja valvonnan näkökulmasta lähtökohtaisesti samoja kuin avolaitoksessa ja lisäksi lastensuojelun mahdollisuudet puuttua päihteiden käyttöön ovat rajalliset eikä sitä pystytä aukottomasti estämään esimerkiksi sijaishuoltopaikan ulkopuolella liikuttaessa.

STM arvioi lisäksi lainsäädännön sisältöä ja tilaa totesi muun muassa seuraavasti.

Lastensuojelulain 40 §:ssä säädetään siitä, milloin hyvinvointialueen on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto. Huostanottoon voidaan ylipäättään ryhtyä vain, jos avohuollon toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lain 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. STM:n mukaan käytännössä vankeusvankien sijoittaminen saattaa osoittautua haasteelliseksi. Sijoituspaikan valinnassa on otettava huomioon paitsi sijoitettavan vangin myös laitoksessa jo olevien lasten etu.

Lastensuojelulaissa ei ole säädetty sen ja vankeuslain suhteesta mitään. Nykyisen sääntelyn mahdollinen täsmentäminen tulee arvioida lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

STM huomautti myös, että huostaanotto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta, sekä kiinnitti huomiota siihen, että hallinto-oikeus voi vastentahtoisessa huostaanottotilanteessa päätyä vastakkaiseen ratkaisuun huostaanoton edellytysten täyttymisestä.

2.5 Lausuntojen ja selvityksen jälkeisiä tietoja ja tapahtumia

Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja on 26.1.2026 allekirjoittanut Strateginen vankipaikkapäätös –asiakirjan (RISE/395/2026), jossa todetaan tämän oman aloitteen aiheen osalta seuraavaa.

”Alaikäisille ei ole omia osastoja avovankiloissa, jonka vuoksi heidät pyritään sijoittamaan avovankilan sijaan lastensuojelulaitokseen (sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vankeuslaki 8:9 §).”

Rikosseuraamuslaitokselta saatujen tietojen mukaan vankeusrangaistusta suorittaneita alaikäisiä oli 14 vuoden 2023 aikana, 20 vuoden 2024 aikana ja 15 vuoden 2025 aikana. Lisäksi alaikäisiä oli tutkintavankeina selvästi suurempia määriä, mutta tässä omassa aloitteessa ei ole kyse heistä, koska tutkintavankeuteen määrätty henkilö voidaan sijoittaa vain suljettuun vankilaan.

Oikeusministeriössä on valmistunut luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Esitysluonnos on ollut lausuntokierroksella, joka päättyi 24.4.2026 (VN/30248/2024). Esitysluonnoksessa ehdotetaan vankeuslaissa säädettäväksi nykyistä tarkemmin vangin sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen. Esitys sisältää nimenomaisen säännöksen mahdollisuudesta sijoittaa alle 18-vuotias vanki lastensuojelulaitokseen. Lausuntopyynnön mukaan lapsen edun toteutumista edistettäisiin sillä, että alle 18-vuotiaita vankeja voitaisiin nykyistä paremmin sijoittaa ulkopuolisena laitossijoituksena lastensuojelulaitoksiin. Esitysluonnoksessa todetaan muun muassa seuraavaa.

Sääntely mahdollistaisi alaikäisen vangin sijoittamisen myös lastensuojelulaitoksiin kuten nykyisinkin. Sääntelyä kuitenkin selvennettäisiin ja täsmennettäisiin sekä vankeuslaissa että lastensuojelulaissa. Ensinnäkin vankeuslakiin lisättäisiin säännös siitä, että tällainen sijoitus edellyttää myös lastensuojelulain 40 §:n nojalla tehtyä päätöstä, koska näissä tilanteissa olisi kysymys siitä, että alaikäinen vanki olisi edelleen vanki ja siten Rikosseuraamuslaitoksen asiakas ja samanaikaisesti lastensuojelulain mukainen lastensuojelun asiakas (ns. kaksoisasiakkuus).

Myös lastensuojelulakiin lisättäisiin selventävä säännös siitä, että ulkopuolinen laitossijoitus edellyttää myös lastensuojelulain mukaista päätöstä. Lastensuojelulaitokseen sijoittamista edeltäisi siten aina yksityiskohtainen harkinta sekä vankeuslain että lastensuojelulain näkökulmasta. Sijoitus tehtäisiin, jos se olisi alle 18-vuotiaan edun mukaista ja perusteltua molempien lakien näkökulmasta.

Alle 18-vuotiaan vangin lastensuojelulaitossijoituksissa toimivalta vankeuslain mukaisesti toimenpiteisiin on yksinomaan Rikosseuraamuslaitoksella. Vastaavasti toimivalta lastensuojelulain mukaisesti toimenpiteisiin on yksinomaan lastensuojeluviranomaisilla. Esityksellä ei muuteta tätä peruslähtökohtaa.

Lisäksi säädettäisiin, että ulkopuolisesta laitossijoituksesta aiheutuvat kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Säännös ei muuttaisi nykytilaa, vaan olisi sitä selventävä. Selvyyden vuoksi lastensuojelulakiin säädettäisiin asiasta viittaussäännös vankeuslakiin (s. 63–64).

Olen tarkastanut Hämeenlinnan (vuonna 2023, [2911/2023](#)), Vantaan (vuonna 2024, [EOAK/1492/2024](#)), Helsingin (vuonna 2024, [EOAK/4527/2024](#)) ja Turun (vuonna 2025, [EOAK/5149/2025](#)) vankilat, joissa kaikissa on alaikäisille tarkoitettu osasto tai osastoja. Alaikäisille vankeusvangeille tarkoitettuja osastoja oli näistä Hämeenlinnan ja Helsingin vankiloissa. Tarkastuksilla tehdyt havainnot ovat luettavissa tarkastuspöytäkirjoista, jotka on julkaistu eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivulla. Kyseessä ovat suljetut vankilat, ja myös alaikäisten olosuhteet ja kohtelu niissä ovat suljetun vankilan kaltaiset. Kuten edellä mainitussa Strategisessa vankipaikkapäätöksessä on todettu, alaikäisille ei ole omia osastoja avovankiloissa.

3 RATKAISU

3.1 Kannanotto lyhyesti

Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Tätä tulee soveltaa kaikkiin vankeusrangaistusta suorittaviin, myös alaikäisiin. Lainsäädännön mahdollistamia suljettua vankilaa avoimempia vaihtoehtoja ovat avolaitokseen sijoittaminen tai vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin mukainen sijoitus ulkopuoliseen laitokseen, alaikäisen osalta käytännössä lastensuojelulaitokseen.

Lastensuojelulaitokseen sijoittaminen edellyttää paitsi Rikosseuraamuslaitoksen päätöstä, myös lastensuojeluviranomaisten lastensuojelulainsäädännön perusteella tekemää päätöstä ja sitä, että on osoitettavissa soveltuva lastensuojelulaitos.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen, joka on riippuvainen myös toisen viranomaisen ratkaisusta, ei voi olla ainoa mahdollisuus sijoittaa alaikäinen suljettua vankilaa avoimpiin olosuhteisiin. Jos näin olisi, alaikäiset vangit asetettaisiin perusteetta huonompaan asemaan kuin täysi-ikäiset vangit, joilla on mahdollisuus sijoittua avolaitokseen.

En ylimpänä laillisuusvalvojana ota kantaa siihen, miten asia tulisi järjestää. Jos oikeusministeriö ei pidä alaikäisten avolaitossijoituksen järjestämistä mahdollisena, sen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulee etsiä jokin muu ratkaisu, joka takaa alaikäisille vastaavalla tavalla avoimpiin olosuhteisiin siirtymisen, kuin avolaitossijoituksen mahdollisuus takaa täysi-ikäisille vangeille.

Kannanottoni kokonaisuudessaan on jäljempänä kohdassa 3.3.

3.2 Oikeusohjeita

Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Vankeuslain esitöissä, 1 luvun 2 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, on muun ohella todettu, että [vankeuslain] säännökset on pyritty muotoilemaan myös siten, että täytäntöönpano voidaan järjestää suunnitelmallisesti ja asteittain vapaampiin täytäntöönpanon muotoihin siirtyen (HE 263/2004 vp, s. 135).

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asetta keskenään eri asemaan iän perusteella. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneiden kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheista johtuvaan tarpeeseen. Kokonaisuudessaan 1 luvun 5 § kuuluu seuraavasti:

Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Alle 21-vuotiaina rikoksensa tehneille nuorille tuomittua vankeutta täytäntöönpannassa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.

Vankeuslain 4 luvun 1 §:n mukaan vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia (1 mom.). Vankilat voivat olla valvonnaltaan erilaisia. Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai sen osaston alueella, työpaikalla ja muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Avolaitoksessa vankeja voidaan valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla taikka vangin ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä (2 mom.).

Vankeuslain 4 luvun 8 §:n 1 momentissa on periaatteellinen säännös siitä, ettei vankia tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Kokonaisuudessaan 4 luvun 8 § (Vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet) kuuluu seuraavasti:

Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Lisäksi on otettava huomioon, mitä 9 §:ssä säädetään.

Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Vankeuslain 4 luvun 9 §:ssä säädetään suoraan vapaudesta avolaitokseen sijoittamisesta:

Tuomittu voidaan suoraan vapaudesta sijoittaa avolaitokseen, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Tuomittu voidaan määrätä ilmoittautumaan suljettuun vankilaan ennen avolaitokseen toimittamista. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Tuomittu on kuitenkin sijoitettava suljettuun vankilaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että hän:

- 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä;
- 3) jatkaa rikollista toimintaa;
- 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai
- 5) ei tule noudattamaan päihitteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan.

Tuomittu tulee sijoittaa suljettuun vankilaan myös, jos avolaitoksissa ei ole tilaa tai jos vanki itse sitä pyytää.

Vankeuslain 6 luvun 1 §:ssä säädetään suljetussa vankilassa olevan vangin avolaitokseen siirtämisen edellytyksistä:

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta 4 luvun 8 §:ää noudattaen siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan, jos:

- 1) avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
- 3) voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja
- 4) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu tämän lain 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan.

Vankeuslain esitöissä, 6 luvun 1 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, todettiin seuraavaa:

Viittauksella 4 luvun 8 §:ään tarkoitetaan, että tehtäessä valintaa eri avolaitosten välillä kiinnitettäisiin huomiota vankilaan sijoittamisen yleisiin periaatteisiin, kuten yhteyksien säilymiseen omaisiin, sukupuoleen ja terveydentilaan. Alaikäisten erilläänpitämisvelvoite koskisi niin ikään myös avolaitoksia (HE 263/2004 vp, s. 154).

Avolaitosjärjestelmää on kuvailtu vankeuslakia säädettäessä muun muassa seuraavasti (HE 263/2004 vp):

Avolaitoksiin sijoitetaan joko työtoimintaan tai muuhun toimintaan osallistuvia henkilöitä, joiden katsotaan sopeutuvan avolaitosten suljettua laitosta vapaampiin oloihin ja joiden ei oleteta poistuvan sieltä luvatta. Avolaitosvangilta edellytetään myös sitoutumista päihdeettömyyteen (s. 12).

Vankeuden tosiasiallinen sisältö muodostuu hyvin erilaiseksi siitä riippuen, suorittaako vanki vankeusrangaistuksensa suljetussa vankilassa vai avolaitoksessa. Avolaitoksen vapaammat olosuhteet asettavat avolaitokseen sijoitetun vangin parempaan asemaan kuin suljetussa laitoksessa oleva vanki on (s. 110).

Avolaitossijoitus ehdotetaan kytkettäväksi entistä tiiviimmin rangaistusajan suunnitelmaan, jolloin täytäntöönpano voitaisiin järjestää edeten entistä johdonmukaisemmin rangaistusajan kuluessa suljetusta täytäntöönpanovankilasta avoimpiin oloihin (s.112).

Mahdollisuudesta sijoittaa vanki vankilan ulkopuolelle muuhun laitokseen säädetään vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentissa (sijoitus ulkopuoliseen laitokseen). Kyseinen 9 § (Toimintaan osallistuminen vankilan ulkopuolella) kuuluu seuraavasti:

Vangille voidaan antaa lupa opiskella vankilan ulkopuolella (opintolupa).

Vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön (sijoituspaikka), jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan (sijoitus ulkopuoliseen laitokseen).

Vangille voidaan antaa lupa osallistua vankilan ulkopuolella riittävän valvonnan alaisena vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan (lupa valvottuun ulkopuoliseen toimintaan).

Alaikäisten sijoittamisesta vankilan sisällä säädetään vankeuslain 5 luvun 2 §:ssä. Sen mukaan alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artiklan c) kohta edellyttää, että vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnin, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut yleiskommentin nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä. Yleiskommentissa on todettu 37 artiklan c) kohdan osalta muun muassa seuraavaa.

92. Jokaista vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, myös poliisivankiloissa. Vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta ei saa sijoittaa aikuisille tarkoitettuun laitokseen tai vankilaan, sillä on runsaasti todisteita siitä, että tämä vaarantaa heidän terveytensä ja perusturvallisuutensa sekä heidän mahdollisuutensa pysyä tulevaisuudessa erossa rikoksista ja sopeutua yhteiskuntaan. Lasten eristämiseen aikuisista sallittua poikkeusta, joka sisältyy yleissopimuksen 37 artiklan c kohtaan – ”paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin”, tulisi tulkita suppeasti eikä sopimusvaltioiden etu saisi mennä lapsen edun edelle. Sopimusvaltioiden tulisi perustaa vapaudenriiston kohteeksi joutuneille lapsille tarkoitettuja erillisiä laitoksia, joissa on asianmukaisesti koulutettua henkilökuntaa ja joissa noudatetaan lapsiystävällisiä toimintatapoja ja käytäntöjä.

94. Jokaisella vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnein. Vierailukäyntien helpottamiseksi lapsi tulisi sijoittaa laitokseen, joka on mahdollisimman lähellä hänen perheensä asuinpaikkaa. Laissa tulisi selkeästi määritellä poikkeukselliset olosuhteet, joissa tätä yhteydenpitoa voidaan rajoittaa, eikä asiaa pitäisi jättää viranomaisten harkintavaltaan.

95. Komitea painottaa, että muun muassa seuraavia periaatteita ja sääntöjä on noudatettava kaikissa vapaudenriistotapauksissa:

b) Lapsilla tulisi olla sellainen fyysinen ympäristö ja asumisolosuhteet, jotka edistävät laitossijoituksen sopeuttamistavoitteita. Lasten yksityisyyden ja aistiärsykkeiden tarve, mahdollisuudet kanssakäymiseen ikätovereiden kanssa ja mahdollisuudet osallistua urheiluun, liikuntaan, taide- ja vapaa-ajantoimintoihin tulisi ottaa asianmukaisesti huomioon;

c) Jokaisella lapsella on oikeus hänen tarpeisiinsa ja kykyihinsä soveltuvaan koulutukseen, joka on suunniteltu valmistamaan häntä yhteiskuntaan paluuseen, mukaan lukien kokeiden suorittamiseen. Lisäksi jokaisen lapsen tulisi tarvittaessa saada ammatillista koulutusta, joka todennäköisesti valmentaa häntä tulevaan työelämään;

e) Laitoksen henkilökunnan tulisi tukea ja edistää lapsen säännöllisiä yhteyksiä laajempaan yhteisöön, mukaan lukien yhteydenpitoa perheensä, ystäviensä ja muiden henkilöiden, kuten hyvämaineisten ulkopuolisten järjestöjen edustajien kanssa, sekä mahdollisuutta käydä kotonaan ja perheensä luona. Lapsen mahdollisuutta luottamukselliseen viestintään asianajajansa tai muun avustajan kanssa milloin tahansa ei saa rajoittaa millään tavalla;

Periaate asteittaisesta vapaampiin olosuhteisiin siirtymisestä ja mahdollisimman avoimista olosuhteista tulee esiin myös kansainvälisistä suosituksista, kuten Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenvaltioille antama suositus seuraamusten tai toimenpiteiden alaisia nuoria rikoksentekejiä koskevista eurooppalaisista säännöistä (CM/Rec(2008)11), joiden sääntö 50.1 ja 56. kuuluvat seuraavasti (epävirallinen käännös):

50.1. Vapautensa menettäneille nuorille on taattava erilaisia mielekkäitä toimintoja ja interventioita, jotka perustuvat yksilölliseen kokonaissuunnitelmaan, jonka tavoitteena on edetä asteittain kohti vähemmän rajoittavia järjestelyjä, vapautteen valmistautumista ja yhteiskuntaan sopeuttamista. Toimintojen ja interventioiden on edistettävä nuorten fyysistä ja henkistä terveyttä, itsekunnioitusta ja vastuuntuntoa ja kehittää asenteita ja taitoja, jotka ehkäisevät uusintarikollisuutta.

56. Vapautensa menettäneiksi määrätyt nuoret on passitettava laitoksiin, joissa säilytysvarmuuden vaatima turvallisuustaso on vähiten rajoittava.

Suositus sisältää myös muun muassa seuraavat sijoitusta koskevat säännöt:

59.1. Nuoria ei saa säilyttää aikuisille tarkoitetuissa laitoksissa, vaan heitä on pidettävä nuorille erityisesti suunnitelluissa laitoksissa. Jos nuoria kuitenkin poikkeuksellisesti pidetään aikuisten laitoksessa, nuoret on sijoitettava aikuisista erilleen, ellei yksittäisissä tapauksissa ole nuoren edun mukaista olla tekemättä näin. Kaikissa tapauksissa nuoriin on kuitenkin sovellettava näitä nyt käsillä olevia sääntöjä.

59.2. Edellä alakohdassa 1 olevasta erilleen sijoittamista koskevasta vaatimuksesta voidaan joutua poikkeamaan, jotta nuorten olisi mahdollista yhdessä aikuisten kanssa osallistua aikuisille tarkoitetuissa laitoksissa järjestettävään toimintaan.

59.3. Nuoria, jotka tulevat täysikäisiksi, ja nuoria aikuisia, joita kohdellaan kuin nuoria, on pääsääntöisesti pidettävä nuorille rikoksenteikijöille tarkoitetuissa laitoksissa tai nuorille aikuisille tarkoitetuissa erikoislaitoksissa, ellei heidän yhteiskuntaan sopeuttamistaan voida paremmin toteuttaa aikuisille tarkoitettussa laitoksessa.

3.3 Kannanotto

Perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan iän perusteella. Vankeuslain mukaan vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan iän perusteella.

Vankeuslain säännös, jonka mukaan vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät, koskee kaikkia vankeusrangaistusta suorittavia, myös alaikäisiä, joiden kohdalla mahdollisimman avoimiin olosuhteisiin sijoittamisen voidaan katsoa olevan erityisen merkityksellistä. Vankeuslaissa säädetty mahdollisuus tulla sijoitetuksi avolaitokseen tai niin sanottu ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen koskevat kaikkia vankeja, myös alaikäisiä, jos nämä täyttävät laissa sijoittamiselle asetetut edellytykset.

Vankeuslakiin sisältyvä periaate vaiheittaisesta vapauttamisesta, kohti avoimempia olosuhteita siirtymisestä, koskee kaikkia vankeja ja on erityisen merkityksellinen alaikäisten kyseessä ollessa.

On selvää, että alaikäistä vankia ei ole hyväksyttävää pitää suljetummissa olosuhteissa kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Monilla alaikäisillä vangeilla voi olla haasteita laitospöytäkirjan noudattamisessa eivätkä he siten ole niin sanotusti avolaitoskelpoisia, eli heitä ei voida sijoittaa, eivätkä säännökset tällöin edellytä heidän sijoittamistaan, suljettua vankilaa avoimempiin olosuhteisiin. Tilanne ei kuitenkaan ole kaikkien alaikäisten vankien osalta tämä. Alaikäisiä on sijoitettu suljetun vankilan ulkopuolelle ja lienee selvää, että jatkossakin joidenkin alaikäisten osalta olisi edellytykset sijoittaa heidät suorittamaan rangaistustaan muualle kuin suljettuun vankilaan. Vaikka kyse on pienestä vankiryhmästä, asiaan tulee löytää toimivia ja lapsen edun huomioivia ratkaisuja.

Tällä hetkellä lainsäädännön mahdollistamia suljettua vankilaa avoimempia vaihtoehtoja ovat oikeusministeriön lausunnossakin todetusti avolaitokseen sijoittaminen tai vankeuslain 8 luvun 9 §:n 2 momentin mukainen sijoitus ulkopuoliseen laitokseen, alaikäisen kyseessä ollessa käytännössä lastensuojelulaitokseen. Lisäksi rangaistuksen suorittamisen loppuvaiheessa vanki voidaan laissa asetettujen edellytysten täytyessä sijoittaa valvottuun koevapauteen. En tässä päätöksessä käsittele valvottuun koevapauteen sijoittamista.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoittamista koskevien vankeuslain säännösten sekä lastensuojelulain tähän liittyvien säännösten täsmentäminen on vireillä (VN/30248/2024). Vankeuslakiin tultaneen ehdottamaan uutta säännöstä, jossa nimenomaisesti säädetään mahdollisuudesta sijoittaa alaikäinen vanki lastensuojelulaitokseen. Olen 23.4.2026 antanut oikeusministeriölle lausunnon hallituksen esitysluonnoksesta, johon muutosehdotukset sisältyvät. Tämän vaihtoehdon käyttämisen edellytykset ovat nykyisestä selkiytymässä.

Vangin sijoittaminen lastensuojelulaitokseen edellyttää nyt, ja myös edellä mainitun hallituksen esitysluonnoksen mukaan, paitsi vankeuslaissa asetettujen ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen edellytysten täyttymistä myös lastensuojelulaissa säädettyjen huostaanoton edellytysten täyttymistä sekä lisäksi sitä, että on osoitettavissa alaikäiselle vangille soveltuva ja lastensuojelulaitoksessa olevien muiden lasten etu huomioiden mahdollinen sijoituslaitos.

Lastensuojelulaitokseen sijoittaminen on siis oma, rangaistuksen täytäntöönpanosta erillinen menettelynsä, Rikosseuraamuslaitoksesta erillisen, itsenäisen viranomaisen laissa asetettuihin edellytyksiin perustuva päätös. On mahdollista, että lastensuojelulaissa asetetut huostaanoton edellytykset eivät täyty tai että sijoitus lastensuojelulaitokseen ei muista syistä onnistu, vaikka alaikäisen vangin sijoittamiselle suljetun vankilan kaltaisiin olosuhteisiin ei olisi tarvetta.

Alaikäisen vangin suljettua vankilaa avoimempaan yksikköön sijoittaminen ei voi jäädä pelkästään sen varaan, onko perusteita ja onnistutaanko hänet sijoittamaan lastensuojelulaitokseen. Jos näin olisi, alaikäisten kohtelu rangaistusten täytäntöönpanossa olisi ankarampaa kuin täysi-ikäisten, joilla on edellytysten täytyessä mahdollisuus tulla sijoitetuksi avolaitokseen. Alaikäisten tässä suhteessa erilaiselle kohtelulle ei ole osoitettu hyväksyttävää perustetta tai syytä.

Kuten jo tämän oman aloitteen vuoksi oikeusministeriölle lähetetyssä selvitys- ja lausuntopyyntöissä oli todettu, tarkoitus ei ole ottaa kantaa siihen, millaisia ratkaisuja tulisi tehdä, jotta ne alaikäiset vangit, jotka olisivat niin sanotusti avolaitoskelpoisia, voitaisiin sijoittaa suljettua vankilaa avoimempiin olosuhteisiin. Toimintatavasta päättäminen ei kuulu ylimmän laillisuusvalvojan tehtäviin ja toimivaltaan. Toimivaltaisten viranomaisten tulee löytää ratkaisu asiaan.

Ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen, joka on viime kädessä myös sosiaalihuollon viranomaisten toimivaltaan kuuluva ratkaisu, ei nähdäkseni kuitenkaan yksin riittävästi ratkaise ongelmaa. Tällä hetkellä toinen mahdollinen lainsäädäntöön sisältyvä ratkaisu on avolaitokseen sijoittaminen.

Oikeusministeriö totesi lausunnossaan (29.4.2024), että alaikäisen vangin avovankilaan sijoittamista vastaan puhuvia seikkoja ovat ainakin se, ettei alaikäisille vangeille ole olemassa soveltuvia avovankiloita ilman rakenteellisia korjauksia, ettei alaikäisten vankien tarvitsemaa tukea ja toimintaa ja heidän tarpeisiinsa vastaavaa ammattitaitoista henkilökuntaa ole valmiina ja ettei alaikäisen vangin koulutusta, käytännössä perusopetusta, järjestetä avovankiloissa, vaan opetus olisi tarpeen tullen järjestettävä vankilan ulkopuolisen opintoluvan avulla. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan alaikäisille vangeille keskeisiä rakenteita, tukea antavaa henkilöstöä sekä koulutusmahdollisuuksia, ei ole valmiiksi avovankiloissa. Tästä seuraa oikeusministeriön mukaan, että riittävän monen avovankilan varustaminen alaikäisille sopiviksi edellyttäisi merkittävää työtä, logistiikkaa ja resursseja. Oikeusministeriö katsoi myös, ettei rakenteisiin panostaminen ole realistista eikä tarkoituksenmukaista.

Vaikka ymmärrän nykyisessä taloustilanteessa ministeriön näkökannan, eivät sen esittämät vaikeudet perusta perustuslain ja vankeuslain tarkoittamaa hyväksyttävää perustetta tai syytä. Oikeusministeriön esittämät perusteet ovat pääosin taloudellisiin voimavaroihin liittyviä syitä, jotka eivät ole hyväksyttäviä perusteita lain noudattamatta jättämiselle.

Avovankilan tiloja koskevien rakenteellisten ratkaisujen ja muutosten osalta totean seuraavaa.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen antoi 29.10.2010 ratkaisun alle 18-vuotiaiden vankien erillään pitämistä ja lapsen etua koskevaan omaan aloitteeseen ([879/2/08](#)). Oikeusasiamiehen mukaan lähtökohtana tulisi olla, että alaikäisillä on omat majoitustilat, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä. Hänen mukaansa sen, että alaikäiset tulee majoittaa täysi-ikäisten vankien majoitustiloista erillisiin tiloihin, ei tule estää sitä, että heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Erilleen majoittaminen ei saa muutoinkaan merkitä eristämisen kaltaisia olosuhteita. Oikeusasiamies totesi, että muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta kokonaan tai heidän määränsä vankilassa ollessa hyvin pieni on yleensä alaikäisen edun mukaista ja siten hyväksyttävää, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa. Alaikäisten ja aikuisten yhteiset toiminnot edellyttävät, että valvonta on riittävää.

Voin yhtyä oikeusasiamiehen esittämään, laillisuusvalvonnassa jo vakiintuneeseen näkemykseen, että vankilassa alaikäisillä tulee olla omat majoitustilat, joihin täysi-ikäisillä ei ole pääsyä. Rikosseuraamuslaitoksen tähän omaan aloitteeseen antamassa selvityksessä olikin hahmoteltu mahdollisia tilaratkaisuja avolaitoksiin. Ratkaisujen kustannuksia ei selvitetty. Joka tapauksessa kyse on rahoituksen järjestämisestä, mikä ei ole peruste olla ryhtymättä toimiin. Lisäksi ei voine olla estettä sijoittaa tiloihin täysi-ikäisiä vankeja silloin, kun laitoksessa ei olisi alaikäisiä.

Mitä tulee alaikäisten tarpeisiin vastaavan ammattitaitoisen henkilökunnan ja alaikäisten tarvitseman tuen järjestämiseen avolaitoksessa, totean seuraavaa.

Alaikäisten tarvitseman tuen ja ohjauksen järjestämiseksi lienee useitakin mahdollisia ratkaisuja. Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaan kuuluu päättää, millä tavoin asia järjestetään; koulutettaisiinko avolaitoksissa työntekijöitä tähän, hankittaisiinko tuki Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolelta ostopalveluna, olisiko suljetussa vankilassa alaikäisten kanssa työskentelevän henkilökunnan mahdollista osallistua myös avolaitoksessa olevan alaikäisen tukemiseen, olisiko lastensuojeluviranomaisten mahdollista osallistua alaikäisten tukemiseen rangaistuksen täytäntöönpanon aikana vai olisiko jokin muu ratkaisu mahdollinen, tarkoituksenmukainen ja toimiva. Mahdollisesti tarvittavan oppimisen tuen osalta myös opetusviranomaisilla on velvollisuuksia.

Ammattitaitoisen henkilökunnan tarve ja alaikäisen tarvitseman tuen järjestämistarve ei nähdäkseni voi olla peruste pitää suljetussa vankilassa alaikäisiä, joiden osalta avoimpiin olosuhteisiin siirtämisen edellytykset täytyisivät.

Mitä tulee soveltuvaan toiminnan järjestämiseen avolaitoksessa, totean seuraavaa.

Alaikäiset ovat oppivelvollisia. Näin ollen soveltuva toiminta olisi koulunkäyntiä ja opiskelua, ainakin oppilaitosten lukuvuoden aikana. Jos alaikäinen muutoin täyttää avolaitokseen sijoittamisen edellytykset, hän täyttäneenä yleensä myös opintoluvan myöntämisen edellytykset, jolloin koulunkäynti laitoksen ulkopuolella olisi mahdollista. Mahdollisuus osallistua vankilan ulkopuoliseen, yleisesti tarjolla olevaan opetukseen palvelisi myös nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä ja palaamista vankilan ulkopuoliseen elämään.

Mitä tulee riittävään valvontaan, totean seuraavaa.

Alaikäisten toimiminen yhdessä täysi-ikäisten vankien kanssa edellyttää, että se on lapsen edun mukaista ja että valvonta on riittävää. Jos alaikäisille järjestetään makuu- ja oleskelutilat, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä, kysymys riittävästä valvonnasta koskee lähinnä näiden tilojen ulkopuolista vapaa-ajantoimintaa tai sitä, jos alaikäinen olisi sijoitettuna osallistumisvelvollisuuden täyttämiseksi toimintaan yhdessä täysi-ikäisten vankien kanssa. Kuten edellä totesin, pääsääntöisesti toiminta olisi oletettavasti kuitenkin oppivelvollisuuden täyttämistä avolaitoksen ulkopuolella.

Avolaitoksiin sijoitettavat vangit on jo kertaalleen valikoitu sijoituksesta päätettäessä. Yhdessä toimimisen ja valvonnan osalta tulisi silti aina tehdä tapauskohtainen, lapsen edusta lähtevä arviointi. En pidä mahdottomana, että myös tältä osin olisi löydettävissä ratkaisuja suunnittelemalla muun muassa ajallisesti ja alueellisesti, miten alaikäiset viettävät vapaa-aikaa.

Kuten edellä jo totesin, en ota kantaa siihen, miten suljettuja vankiloita avoimempiin olosuhteisiin sijoitettaviksi soveltuvien alaikäisten sijoittaminen tulisi ratkaista.

Nähdäkseni oikeusministeriö ei kuitenkaan ole esittänyt hyväksyttäviä perusteita alaikäisten avolaitossijoitusten esteiksi. Jos oikeusministeriö ei pidä avolaitossijoituksen järjestämistä mahdollisena, sen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulee etsiä jokin muu ratkaisu, joka takaa alaikäisille vastaavalla tavalla avoimempiin olosuhteisiin siirtymisen, kuin avolaitossijoituksen mahdollisuus takaa täysi-ikäisille vangeille. Yksinomaan lastensuojelulaitokseen sijoittaminen ei sitä tällä hetkellä, eikä vireillä olevien lainsäädäntöhankkeidenkaan perusteella, vaikuta olevan. Rangaistuksen täytäntöönpano on lastensuojelusta erillistä toimintaa, vaikka viranomaisten yhteistyössä toteutettava alaikäisen vangin lastensuojelulaitokseen sijoittaminen voi joissakin tilanteissa olla erinomainen ratkaisu.

Lopuksi totean, että suljetuissa vankiloissa olevat alaikäisille tarkoitetut osastot vastasivat niistä tehtyjen tarkastushavaintojeni mukaan huonosti lapsen edun mukaisen toiminnan järjestämiseen ja lapsen edun mukaiselle ympäristölle asetettaviin vaatimuksiin. Tämä ei ole peruste siirtää alaikäinen vanki avoimpiin olosuhteisiin, ellei hän täytä siirron edellytyksiä, mutta tähänkin nähden olisi ehdottoman tärkeää viipymättä mahdollistaa se, että ne alaikäiset vangit, joita ei ole välttämätöntä pitää suljetun vankilan kaltaisissa olosuhteissa, siirretään avoimpiin olosuhteisiin. Näin tulee menetellä täysi-ikäisten vankien kohteluun vertaamattakin, lapsen edun nimissä. Luonnollisesti myös suljettujen vankiloiden alaikäisille tarkoitettujen osastojen toimintaa tulee kehittää.

4 TOIMENPITEET

Saatan oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen tietoon kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen alaikäisille vankeusrangaistusta suorittaville vangeille järjestettävästä mahdollisuudesta sijoittua suljettua vankilaa avoimpiin olosuhteisiin. Tässä tarkoituksessa lähetän niille tämän päätökseni.

Lähetän päätökseni tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle sekä lapsiasiavaltuutetulle.